

Araştırma Makalesi

Medyada İşçi Sınıfı Temsili: Flormar İşçi Eylemi Örneği

Serhat ÇOBAN¹

ORCID 0000-0003-0352-067X

Öz

Bu çalışma, neoliberal politikaların medya içeriklerine etkisini işçi sınıfı haberlerinin temsili üzerinden inceler. Kuramsal bölümde neoliberal politikaların ortaya çıkışı ve gelişimi, bu politikaların dünyada ve Türkiye’de medya alanında yarattığı dönüşüm özetlenmiş; bulgular bölümünde ise 15 Mayıs 2018–8 Mart 2019 arasında süren Flormar işçi eylemi örnek olay olarak ele alınmıştır. Yöntem olarak nitel içerik çözümlemesi benimsenmiş; 2018 yılında en çok ziyaret edilen haber portal-larında (sabah.com.tr, haberturk.com, haber7.com, sozcu.com.tr, ntv.com.tr, me-murlar.net, ahaber.com.tr, takvim.com.tr, bloomberght.com, cumhuriyet.com.tr) “Flormar” eylemi ile ilişkili içerikler taranmış, haber sayıları ve temsil/sizlik biçim-leri analiz edilmiştir. Araştırma, neoliberal politikaların özellikle anaakım medya üzerinde işçi sınıfı eylemlerinin görünür kılınmamasına yol açtığı varsayımının sınanması amacına dayanmaktadır.

Bulgular, eylemin muhalif/ulusal-sol çizgide konumlanan Cumhuriyet’te görü-nür olduğunu (toplam 28 haber) göstermektedir. Buna karşılık ana akım/liberal-merkez sağ (Habertürk, NTV, BloombergHT), muhafazakâr/sağ (Sabah, A Haber, Takvim, Haber7), mesleki odaklı (Memurlar.net) ve muhalif/seküler-popülist çiz-gideki Sözcü dâhil diğer portallarda eyleme ilişkin içerik tespit edilememiştir. Bu tablo, bir yandan ana akım ve muhafazakâr medyada görünmez kılma pratiğini açığa çıkarırken, öte yandan muhalif medya içinde de bir farklılaşmayı işaret eder: Cumhuriyet emek-odaklı bir çerçeve kurarken, Sözcü eylemi hiç gündemleştirmemiştir.

1. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, serhatcoban@comu.edu.tr

Sonuç olarak, Flormar örneği, Türkiye’de emek haberlerinin temsiline ideolojik konumlanış ve sahiplik ilişkilerinin yön verdiğini ortaya koymaktadır: Emek haberleri ana akım, sağ/muhafazakâr, muhalif/popülist portallarda dışarıda bırakılmakta; görünürlük esasen muhalif/sol çizgideki yayınlarla sınırlı kalmaktadır.

Anahtar kelimeler: Neoliberal politikalar, nitel içerik çözümlemesi, medya, işçi eylemi, haber

Representation of the Working Class in the Media: The Case of the Flormar Workers’ Strike

Abstract

This study examines the impact of neoliberal policies on media content through the representation of working-class news, with a particular focus on the coverage of labor struggles. In the theoretical section, the emergence and development of neoliberal policies, as well as the transformation they triggered in the media field both globally and in Turkey, are summarized. In the findings section, the Flormar workers’ strike, which lasted from May 15, 2018 to March 8, 2019, is addressed as a case study. The research employs a qualitative content analysis method and investigates the representation and non-representation of the “Flormar” strike in the most visited news portals of 2018 (sabah.com.tr, haberturk.com, haber7.com, sozcuk.com.tr, ntv.com.tr, memurlar.net, ahaber.com.tr, takvim.com.tr, bloomberght.com, cumhuriyet.com.tr). The analysis tests the assumption that neoliberal policies, particularly through mainstream media structures, contribute to the invisibility of labor struggles.

The findings reveal that the strike was made visible only in Cumhuriyet, which is positioned within a left-wing/oppositional-nationalist framework, with a total of 28 news items. In contrast, no related content was identified in mainstream/liberal-centrist (Habertürk, NTV, BloombergHT), conservative/right-wing (Sabah, A Haber, Takvim, Haber7), professional-oriented (Memurlar.net), or even opposition/secular-populist media outlets such as Sözcü. This pattern highlights both the practice of invisibility in mainstream and conservative media and a divergence within opposition media.

In conclusion, the Flormar case demonstrates that the representation of labor news in Turkey is shaped by ideological positioning and ownership structures: while mainstream, conservative, and populist opposition portals exclude such news, visibility is largely limited to left-wing/oppositional outlets.

Keywords: Neoliberal policies, qualitative content analysis, media, labor protest, news

Giriş

Medya, kapitalist toplumlarda toplumsal bilinç etki eden ama bu toplumsal bilincin üretildiği maddi ilişkiler tarafından da belirlenen önemli bir üstyapısal uğrak olarak göze çarpmaktadır. İnsanlık tarihinin gelişim süreçleri incelendiğinde de her tarihsel formasyonda egemen konumda olanların kendi özel çıkarlarını toplumun genel çıkarı olarak benimsetebilmek için bilinç düzeyinde etkili çeşitli aygıtlara ihtiyaç duydukları görülmektedir. Medya bu anlamda egemen sınıf lehine hegemonyayı tekrar üretebilmek için önemli bir aygıt olarak ön plana çıkmaktadır.² Kapitalist toplumlarda üstyapısal uğrakta bilinç düzeyinde hegemonyanın yeniden tesis edilmesine yönelik mücadele süreklilik taşımakla birlikte, kapitalizm kendine içkin bazı sorunları da bağrında taşır. Bu sorunların temelini, sınıflı toplum yapısı ve sermayenin birikim krizlerinin oluşturduğunu ifade etmek mümkündür.

Dünya ekonomik düzeninin temel eksenini -Sanayi Devrimi sonrası çevrimi gittikçe hızlanan bir biçimde- verili sermaye birikimin sürekli genişletilmesi oluşturmaktadır. Sermaye sürekli genişleyerek sisteme entegre edilmekte ve yeniden değerlendirilmektedir. Değişim değerinin kullanım değerini teslim aldığı bu düzende yapay kullanım değerleri ile sistem kendisini yeniden üretmeye çabalarlarken sistemin kendini yeniden üretmediği durumlarda kapitalizmin kontrol krizleri meydana gelmekte ve kapitalizm bu krizleri aşmak için yeni birikim rejimleri ortaya çıkarmaktadır (Beniger, 1986: 16-17; Geray, 2005a: 16; Geray, 2005b: 35; Jessop, 2005: 156).

1945'li yıllara kadar dünya ekonomisinin krizlerini çözmek için oluşturulan birikim rejimi klasik ekonomi yaklaşımları üzerinden inşa edilirken, bu tarihten sonra mevcut krizi aşmada keynesyen ekonomi politikaları egemen olmaya başlamıştır. 1970'li yıllara gelindiğinde ise ekonomik buhranın yol açtığı sorunların çözümünde, devletin müdahaleci rolünün azaltılması düşüncesi önem kazanmış ve klasik iktisat modelinden vazgeçilerek yeni arayışlara yönelinmiştir. Neoliberal paradigmanın egemenliği olarak da adlandırılabilen bu yeni dönemde sermaye çevrimleri hızlanmış ve devletlerin kamucu politikaları aşındırılmaya başlanmıştır. Bu durum medya mülkiyetinde ve haber içeriklerinde de değişikliklere neden olmuştur. Sermayeyi serbestleştirme politikalarının kendisini en fazla billurlaştırdığı alan ise emek gücünün refah devleti döneminde elde ettiği kazanımların aşındırılmasıdır. Bu bağlamda çalışma neoliberal dönemde işçi sınıfı eylemlerinin özellikle anaakım medyada temsil edilmesini ya da edilmeyişini güç/iktidar ilişkileri bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu anlamda da çalışmada ilk önce ulus devletlerin ekonomiye müdahale ettiği keynesyen ekonomi modelinden sermayenin yeniden yapılandığı neoliberal mo-

2. Egemen sınıf/lar zihinsel üretim araçlarını da emrinde bulundurduğundan kendi çağının düşünce üretim ve dağıtımını da düzenlemektedir. Bununla birlikte egemen sınıf/lar toplum üzerindeki hegemonyalarını yani rızayı üretebilmek için sürekli mücadele etmek zorundadır. Kendi hegemonik iktidarlarını sürdürebilmek için kendi çağının düşünce üretim ve dağıtımının üstyapısal uğraklardan biri olan iletişim/medya aygıtını da kullanmaktadırlar (Althusser, 2002; Gramsci, 1986; Marks ve Engels, 2004: 75; Portelli, 1982.). Sönmez (2010) de medyada yeniden üretimi iç içe iki daire biçiminde betimler. İç daire endüstrinin yeniden üretim koşulları iken onu sarmalayan dış daire toplumsal formasyonun ideolojik yeniden üretimidir (86).

dele geçiş olgusu ele alınmış ve neoliberal yaklaşımların toplumun önemli bilgi edinme unsurlarından biri olan medya üzerindeki işleyişi irdelenmiştir.

Dünya'daki ve Türkiye'deki literatür incelendiğinde de neoliberal politikalar bağlamında haberin niteliğinde yaşanan değişime ilişkin çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Adaklı, 2006; Fenton, 2011; Gavin, 2007; Marinov, 2020; Preston ve Silke, 2011; Tourangeau, 2018). Bununla birlikte işçi sınıfının medyada temsiline yönelik çeşitli çalışmaların olduğu da belirtilmelidir (Aydın, 2019; Aydın ve Dağtaş, 2022; Basmacı, 2021; Çoban ve Tuna Çoban, 2016; Dursun, 2004; Fowler, 1991; GMG, 1976; Yurdakul, 2016).

Keynesçilikten Neoliberalizme: Ekonomik Dönüşümler ve Emek

1500'lü yıllardan itibaren Avrupa'da devingen bir ekonomi politik sistem ile üretim biçimi olarak ifade edilebilecek olan kapitalizm, çeşitli evrelerden geçmiştir. Kapitalizmin başlangıç dönemi merkantil ya da ticari kapitalizm olarak ulusal ekonominin devlet eliyle düzenlenmesi esasına dayanır. Yaklaşık olarak 1770'li yıllara denk düşen endüstriyel kapitalizm döneminde ise serbest piyasa devletin ekonomiye müdahalesinin en aza indirilmesini savunmaktadır. 1870'li yıllara gelindiğinde ise kapitalizm ulusal tekелci bir evrede kendini göstermeye başlar. Bu evrede endüstri yüksek düzeyde tekelleşmiş, önemli sektörlerde rekabet ortadan kalkmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası görülen evre ise artık uluslararası kapitalizmdir. Çok uluslu şirket aktörleri uluslararası ekonomide belirleyici bir figür haline gelmiştir (Törenli, 2004: 87-90). Kapitalizmin ulusal tekелci evresi içinde 1930'lu yıllara gelindiğinde dünya çapında görülen ekonomik krizi çözmek için çeşitli yaklaşımların ortaya çıktığı görülür. Bu ortamda John Maynard Keynes geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak devletin ekonomiye müdahaleci yaklaşımının buhrandan çıkış için bir yöntem olabileceğini savunmuştur. Keynes, anaakım iktisat anlayışına karşı çıkarak yeni kuramsal yaklaşım ve pratik uygulamalar önermiştir (Bulut, 2003: 81; Geray, 2005a: 17).

Keynesçi ulusal refah devleti, söylemsel, kurumsal ve pratik olarak somutlaşmış ayırt edici bir düzenleme tarzı aracılığıyla seri üretim ve kitlesel tüketim döngüsüyle yükselen bir birikim rejimi olarak tanımlanabilir (Jessop, 2005: 166; Jessop, 2009: 102).³

Merkez ülkeler açısından büyüme oranlarındaki artış, devam eden teknolojik yatırımlar sonucu oluşan gelişme, düşük işsizlik oranları ile ifade edilen keynesyen ekonomi modelinde "devlet", piyasaları denetleyip düzenlemiş ve bu dönem 1970'li yıllara kadar sürmüştür (Dumenil ve Levy, 2008: 25).

Bu dönemde uluslararası sermaye ulus devlete ilişkin ikili bir konuma sahiptir. Ulus devlet modeli kapitalist birikim sürecini sağlamakla birlikte sosyalist ya da bağlantısızlar bloğuna karşı Batı ittifakını mümkün kılmaktadır. Bunun yanı sıra serbest ticaret rejimine koyduğu engellerle uluslararası sermayeyi olumsuz bir biçimde etkilemektedir. Uluslararası sermaye için ulus devlete katlanılması dö-

3. Keynesçi politikalar sermaye ve emek arasındaki sınıf uzlaşmasının garantörü sayılmıştır (Harvey, 2005: 18).

nemin soğuk savaş ortamıyla doğru, kapitalist sistemin krizleri ile ters orantılıdır (Geray, 2005b: 38).

1974 yılına gelindiğinde ise petrol kriziyle başlayan yeni bir buhran baş göstermeye başlamıştır. Bu dönemde devletin ekonomide elinin olması “sermaye ve ticaretin önünde engel” olarak görülmüş; böylece devlet mekanizması içinde iktidar hiyerarşisi değişmeye ve devlet aygıtı içinde ulusüstü kurumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Aslında oluşan bu ulusüstü yapılar, devletler arası örgütler ya da anlaşmalar olup ulus devletlerin bir türevidir. Bu kurum ve anlaşmalar; Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Teşkilatı (OECD), Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (DB), Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS), Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)’dır. Bu kuruluşların oluşturulmasının asıl amacı savaşın getirdiği ekonomik sıkıntıları yaşayan Avrupa ülkelerine dolaylı yoldan yardımda bulunmak ve dünyadaki piyasa koşullarını belirleyen bir güç olmaktır (Akça, 2004: 11; Çımrın, 2009: 199; Güzelsarı, 2003).

İlk olarak neoliberal politikaların dünya çapında yayılmasında İngiltere, ABD ve Çin’de ortaya çıkan gelişmeler etkili olmuştur. Deng Xiaoping 1978’de Çin’de ekonomiyi liberalleştirecek ilk adımları atarken, 1979 yılında ABD Merkez Bankası Başkanı Paul Volcker para politikasında radikal değişikliklere imza atmıştır. İngiltere’de ise Margaret Thatcher ülkeyi on yıldır kuşatan enflasyonist durgunluğa son verme ve işçi sendikalarının gücünü azaltma misyonuyla Mayıs 1979 yılında Britanya Başbakanı seçilmiştir. 1980 yılında ABD Başkanı seçilen Ronald Regan ise emeğin gücünü azaltarak sanayi ve tarımdaki denetimleri kaldırmayı ve finansal güçleri özgürleştirerek ABD ekonomisini canlandırmayı vaat etmiştir (Harvey, 2005: 9; Roberts, 2014: 4).

1980’li yıllara gelindiğinde dünyada neoliberal politikaların yarattığı tahakkümle işçi sınıfı mücadelesinin geriletildiği ve kamu hizmeti anlayışını aşındırmaya dönük çabaların geliştirildiği görülmektedir. Devlet aygıtı artık ekonomik küreselleşmenin ön şartı olan deregülasyon uygulamalarının temel aktörü olmuştur (Adaklı, 2010: 68; Akça, 2004: 11). Neoliberal modelin devamlılığını sağlamak amacıyla, tüm dünyada ‘bütünleşmiş bir dünya ekonomisi’ yaratma yaklaşımı benimsenmiş ve bu doğrultuda, DB ile IMF gibi uluslararası finans kuruluşları tarafından oluşturulan ‘Yapısal Uyum’ programları, 1980 sonrası dönemde hız kazanmıştır (Erdoğan ve Ak, 2003: 7-9; Gül, 2006: 215-216; Harvey, 2005: 18; Palley, 2008: 51; Preston ve Silke, 2011: 54).

Bu anlamıyla neoliberalizm, borç verenler ve hissedarların lehine olacak şekilde yeni bir emek ve yönetim disiplini oluşturulması, devletin kalkınma ve refah alanlarındaki müdahalelerinin azaltılması, finansal kurumların hızlı büyümesi, finansal ve reel sektör arasındaki ilişkilerin finansal sektör lehine yeniden şekillendirilmesi, merkez bankalarının güçlendirilerek faaliyetlerinin fiyat istikrarına odaklanması, çevre kaynaklarının merkeze aktarılması ve sosyo ekonomik eşitlik yerine bireysel tercih ve sorumluluklara vurgu yapılması olarak tanımlanabilir.

Bu çerçevede neoliberal anlatının temel yaklaşımları şunlardır; piyasa güçlerinin daha az düzenlemeye tabi tutulması gerektiği savunusu, serbest ticaret ve yatırım önündeki uluslararası sınırların kaldırılmasıyla küresel ekonomik entegrasyonun teşvik edilmesi, devletin ekonomi üzerindeki rolünün azaltılarak özel sektörün işlevselliğinin artırılması ve kamu varlıkları ile hizmetlerinin özelleştirilmesi. Neoliberal bakış açısına göre bireyler, öncelikle tüketici olarak görülmüş ve özgürlük, piyasada seçim yapabilme yeteneği üzerinden tanımlanmıştır (Cammaerts ve Calabrese, 2011; Dumenil ve Levy, 2008: 27; Harvey, 2005; Holladay, 2019: 193; Meyers, 2019: 3-6; Miller, 2007).

Neoliberal dönemde, emekçilerin geçmişte elde ettiği hakları aşındırmaya yönelik politikalar hız kazanırken, bu durum medya alanında da kendini göstermiştir. Medya, hem bu politikaların meşrulaştırılmasında bir araç olarak kullanılmış hem de emekçilerin haklarını savunabilecek bağımsız ve eleştirel habercilik pratiklerinden uzaklaştırılarak sermaye odaklı bir yapıya evrilmiştir.

Neoliberal Politikaların Medya Alanına Yansımaları

1920'li yıllardaki ekonomik krize Refah Devleti ile yanıt veren bu anlamıyla da kendi hegemonyasını inşa eden kapitalist devlet, 1970'li yıllardan sonra neoliberal politikaların etkisi altında medyaya yönelik yeni düzenleme girişimlerine başlamıştır (İnal, 1996: 11). Geleneksel ve yeni medyanın ekonomi, düzenleme ve teknoloji düzlemlerinde içiçe geçmesi ile yayıncılık alanında sahiplik başta olmak üzere kamu yararına dayalı kuralların ortadan kaldırılması bu girişimlerin temel yönelimlerini oluşturur. Medya sermayesi, tekelleşme ve uluslararasılaşma uğrakları yönünde ivme kazanmıştır (Adaklı, 2010: 68).

Neoliberal politikalarla uyumlu bir biçimde 1980'lerde küreselleşme adımları ve serbestleşme politikaları medya sektörünün popüler hale gelmesini sağlamıştır (Adaklı, 2006: 34-36). Bu dönemde medya kuruluşları, reklamlardan daha fazla pay alabilmek amacıyla yayıncılık politikalarını reklamcılarının taleplerine göre şekillendirmek zorunda kalmıştır. Ayrıca, diğer yayın kuruluşlarını ele geçirme hedefleri bu dönemde belirginleşmiş, bu durum satın alma ve birleşme faaliyetlerini tetiklemiştir. Sonuç olarak, medya sektöründe mülkiyet yoğunlaşması artmış ve tekeli yapılar ortaya çıkmıştır (Sönmez, 2003: 109).⁴

Medya, neoliberal politikaların sürdürülmesi ve güçlendirilmesinde iki boyutlu bir rol üstlenmektedir. Birinci boyut ideolojik olup, medya, neoliberalizm uyumlu düşünce ve fikirleri pekiştirmek ve yaygınlaştırmakla görevlidir. Bu bağlamda, serbest piyasa ekonomisinin olumlu yönleri öne çıkarılırken, devletin müdahaleci rolü ya göz ardı edilmekte ya da eleştirilmektedir. İkinci boyut

4. Medyada tekelleşme, reklam odaklı yayınları artırırken, aynı zamanda bir anda klasik kamu yayıncılığı anlayışından koparak çeşitliliğin fazlalaşmasına neden olmuştur. Yeni programcılık anlayışları ile içerik zenginliği meydana gelmiştir. Fakat bu zenginlik görüntüde kalarak aynı tarz yayınların defalarca yayınlanmasından öteye gidememiştir. 24 saat yayıncılık anlayışı, haber programları ile sınırlı kalmış, tüm içeriklerin ana teması "eğlence" olarak standartlaşmış ve bu çizgiden öteye geçilememiştir (Adaklı, 2010: 69; Bek, 2010).

ise haber içeriklerine yöneliktir. Haber üretimi ve içerikleri, reklam gelirlerine bağımlı bir şekilde belirlendiği için daha çok tüketim odaklı ve serbest piyasa ekonomisini destekleyen içerikler teşvik edilmekte, bu durum da kamusal alanın daralmasına neden olmaktadır (Amable, 2011: 7; Aydın, 2015: 32; Castells, 2009; Chomsky ve Herman, 2002; McChesney, 1999; Meyers, 2019: 11; Preston ve Silke, 2011: 54). Meyers'e (2019: 11) göre özellikle anaakım medya -haberlerden, reality showlara, reklamlardan, tv durum komedilerine vb.- neoliberal gündem ve ideolojiyi satmada en etkili aygıttır. Meyers, neoliberal politikaların medyadaki temel hegemonik söyleminin "özgürlük", "bireysellik" ve "seçim" üzerinden kurulduğunu belirtir.

1980'li yıllardan itibaren holdingler medya alanında yaygınlaşmaya başlamıştır. Büyük şirketlerin basın alanında faaliyet göstermeleri daha küçük ölçekli ve ekonomik açıdan bağımsız basın kuruluşlarının oluşmasını ve sektörde tutunmalarını engellemiştir. Aynı zamanda şirketleşen yayın organlarının basın emekçileri üzerindeki baskısı artmış, sendikalı işçiler, sahip oldukları hakları koruma çabası içine girmişlerdir. Yazılı ve görsel basına yansıyan içerikler nicelik olarak artsa da nitelik olarak zayıf kalmıştır. Birbirine benzer eğlence temalı içeriklerde, magazin, sansasyon ve manipülasyon dikkat çekici düzeye gelmiştir. Bu anlamda neoliberal ekonomik politikalar, medya sahipliğinin yoğunlaşmasına neden olmakta böylece de haber içeriği güç/iktidar odaklarının çıkarlarına hizmet edebilir bir hususta inşa edilebilmektedir (Adaklı, 2010: 75; Duran, 2015; Sönmez, 2003: 109; Toktaş, 2010).

Türkiye'de neoliberal politikaların hayata geçirilmesi 1980'li yılların başında olmuştur. 24 Ocak kararları ve sonrasında 12 Eylül askeri darbesiyle oluşturulan iktisadi planlarla neoliberal politikalara uyumlu adımlar atılmaya başlanmıştır (Adaklı, 2010: 68). Bu adımlar sermayenin değerlenebileceği sürtünmesiz bir alan yaratmak amacıyla iktisadi, siyasal ve toplumsal düzeyde gerçekleşmiştir (Aydın, 2015: 33). Neoliberal hegemonyanın 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'deki siyasal alan üzerindeki baskısını arttırması, bu hegemonik alana yönlenebilecek muhalif seslerin de baskı altına alma çabası ile mümkün olabilmektedir. Darbe sonrası askeri yönetimin yaptığı ilk uygulamalardan biri de iletişim aygıtlarını doğrudan kontrol etmek şeklindedir.⁵ Askeri darbe ile ifade özgürlüğünün ve sendikal mücadelenin alanı daraltılarak neoliberal politikaların sorunsuz bir biçimde uygulanabileceği bir ortam yaratılmak istenmiştir.

Neoliberal yeniden yapılanmanın kurucu unsurlarından biri olan sınıfsal aidiyet bilincinin aşındırılması ve çalışanların örgütlü gücünün kırılması Türkiye medyasında 1990'lı yılların başında Doğan grubunda başlayan sendikasılaştırma hareketi ile kendisini somutlaştırır. Bu örnek pratiklerin yayılması ile medya sektöründe yaşanan esnek-güvencesiz istihdam formlarının yaygınlaşmasının temelleri atılmaya başlanmıştır (Aydın, 2015: 36). Bu ortamın 2020'li yılların ba-

5. Askeri yönetim medya patronlarının sermaye birikimine hizmet eden uygun koşulları yaratmıştır (Özsever, 2004: 123).

şında Türkiye medyasında gittikçe yoğunlaştığını söyleyebilmek mümkündür. Bulut'da (2019) 2020'li yılların başında Türkiye'deki medya sektöründe çalışan gazeteciler üzerine yaptığı çalışmada örgütlenme ve sendikal mücadele olanaklarının gittikçe daraltıldığından bahseder. Medya kurumlarında yaşanan örgütlenememe sorununun emek haberciliğinin içeriklerine etki etmemesi ise mümkün değildir.

Adaklı (2010), 12 Eylül darbesi ile ivme kazanan neoliberal hegemonyanın “basın”ı “medya”ya dönüştürdüğünü belirterek oluşan bu yeni hegemonik ortamı “yeni medya mimarisi” olarak adlandırır. Bu mimarinin temel özellikleri ise belirli hususlardan oluşur. Bu hususlar şunlardır;

- Basın 1980'li yıllarda büyük sermayenin önemli bir bileşenidir,
- Medya sektörüne hem iktisadi hem de politik açıdan güçsüz grupların katılması olanaksızlaşmıştır,
- Medya sektöründeki emek gücünün çalışma koşulları/özlük hakları gerilemiştir,
- Sansasyon ve manipülasyona dayalı içerik yaygınlaşmıştır,
- CEO olarak adlandırılan medya yöneticileri ve köşe yazarlarının sayıları artmıştır,
- Etik kodlar sürekli aşınma uğramıştır (74-75).

Medya sektöründe görülen yoğunlaşma gazetecilik yapma biçimi üzerinde de etkili olmuştur. Özellikle de medya patronlarının ticari ve politik güç odakları ile girdiği ilişkiler neticesinde güç/iktidar ilişkilerini yeniden üreten haber metinleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Neoliberal politikaların medya alanına etkisi ile anaakım medyanın hak ihlallerine yönelik haberleri azalmış, toplumda öteki konumda bulunan toplumsal gruplar haber metninde görülmemeye başlanmış, araştırmacı gazeteci istihdamı azalınca bu alanda yapılan haber miktarı da azalmıştır (Compton ve Dyer-Witthford, 2014; Marinov, 2020; Preston ve Silke, 2011: 56). Özellikle de işçilerin özne olarak varlığının geç kapitalist toplumlarda tartışılabilir hale geldiği söylemi ile neoliberal politikaların ideolojik değerlerinin yaygınlığı anaakım medyada işçi sınıfının görünürlük ve temsiline zayıflamasına yol açmıştır. Bu durum medyanın kamusal sorumluluğu üzerine düşünülmesi gerekliliğini doğurmaktadır (Aydın ve Dağtaş, 2022; Bek, 2010: 117; Dursun, 2004: 309-311; Şen ve Avşar, 2012: 43).

Neoliberal politikaların medya alanında yarattığı bu dönüşüm, yalnızca sahiplik yapılarında ve içerik tercihinde değil, aynı zamanda haberlerin dilsel kurgu-

sunda da kendini göstermektedir. Çünkü haber, sadece olayları aktarmamakta, aynı zamanda toplumsal gerçekliği yeniden inşa etmektedir. Bu nedenle çalışmada temel yöntem olarak belirlenen nitel içerik çözümlemesi ile haberlerin hangi gazetelerde, hangi sıklıkla ve hangi çerçevede ele alındığı sistematik biçimde incelenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte, içerik çözümlemesinden elde edilen bulguları daha derinlikli biçimde yorumlayabilmek için dil, söylem ve medya ilişkisini dikkate almak önemlidir.

Dil, Söylem ve Medya İlişkisi

Dilin maddi üretim süreçleri ile olan bağlantısını esas alan çalışmalar, dilin diğer insanlarla karşılıklı ilişki kurma zorunluluğu ile ortaya çıkarak egemenlik ilişkileri içinde yapılandığını belirtir. Bu anlamda söylem de bireysel ve toplumsal göstergeler barındıran dilsel bir temsil sistemidir (Coward ve Ellis, 1985; Erdoğan, 1997: 164; Fairclough ve Wodak, 1997; Marks ve Engels, 2004: 57; Oskay, 2003; Sözen, 2017: 22; Voloşinov, 2001). Dilin maddi üretim süreçleri ile bağlantısı söylem ve ideoloji arasındaki ilişkiye de kapı aralamaktadır. Hem Gramsci hem de Althusser'in yaklaşımlarının da bu noktada önemli olduğu söylenmelidir. İdeoloji kavramı bu düşünürlerin yaklaşımı ile birlikte toplumsal pratik olarak önem kazanmıştır (Gramsci, 1986; Althusser, 2002; Dursun, 2001). Bu anlamda söylem, içine doğulan toplumun ideolojilerinden etkilenen ve bu ideolojileri üreten önemli toplumsal uğraklardan biri haline gelmektedir. Söylemlerin çoğu ideolojik fikirleri ifade etmekte olup bu fikirler başta aile olmak üzere okul ve medya tarafından da güçlendirilmekte ve söylem ideolojilerin üretildiği bir alan olarak işlemektedir. İdeolojiler büyük ölçüde söylem aracılığıyla şekillenmekte ve toplumsal mücadeleler ile eşitsizliklerin 'zihinsel' bir yansıması olarak değerlendirilmektedir (Van Dijk, 2003: 18-50).

İnsanoğlunun ailesinden, çevresinden ve medyadan edindiği bilgilerle dünya hakkında toplumsal bilgilerinin oluştuğunu ifade eden van Dijk bu bilgileri toplumsal bellek olarak ifade eder. Toplumsal bellek; içinde yer alınan, tanık olunan ya da okunulan günlük olayların bölümlenmiş zihinsel modelleri ile haritalanmıştır. Söylem ise bu zihinsel modellerin ifadesi ve oluşturulmasını içerir (Van Dijk, 2003: 22-36).

İdeolojiler biz ve onlar karşıtlığını üreten kutuplaştırıcı söylemi yoğun bir biçimde kullanırlar (İnal, 1996; Özer, 2011). Van Dijk, "ideolojik dördül kare" olarak adlandırılabilir bir söylem yapısından bahseder. Bu yapı şu şekilde ifade edilebilir: "Bizim hakkımızda olumlu şeyler söyle/yaz", "onlar hakkında olumsuz şeyler söyle/yaz", "bizim hakkımızda olumsuz şeyleri söyleme", "onlar hakkında olumlu şeyleri vurgulama" (Van Dijk, 2003: 56-65). Söylemin ideolojik işlevi açısından bakıldığında önemli bir diğer husus ise konulaştırmamadır. Bizim kötü şeylerimizi onların iyi şeylerini vurgulamamak istiyorsak konulaştırmama durumu ortaya çıkabilmektedir. Medyada biz/öteki karşıtlığı ile konulaştırmama durumunun sıklıkla görüldüğü söylenebilir. İdeolojik söylem analizinde biz ve onlar

ikiliğinde aktörlerin nasıl ele alındığının ayrıntılı çözümlemesi de önemlidir. Aktörler haber metninde failler, eylemden etkilenenler ya da eylemden yararlananlar şeklinde olabilir (Van Dijk, 2003: 56-65).

Yazılı haber metinlerinde dikkat çeken unsurlardan biri de haber başlıklarıdır. Okuyucunun haberde ilk karşılaştığı başlık, metnin geri kalanının algılanma biçimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. 'Biz' ile ilgili olumlu anlamlar ve 'onlar'ı ifade eden olumsuz anlamlar genellikle haberin başlık ve giriş kısmında yer alır. Buna karşılık, 'bizim için kötü' olan anlamlar genellikle metnin sonunda yer alır ya da üstü kapalı bir şekilde sunulur. Bu bağlamda, manşet, başlık ve özet gibi öğeler, haber metninde ilk dikkat çeken unsurlar oldukları için ideolojik yapıları ifade eden söylemlerle yüklü olma eğilimindedir (Van Dijk, 2003: 70-71).

Bu çalışma neoliberal politikaların yaygınlaştığı 2010'lu yılların sonunda Türkiye medyasının işçi sınıfı haberlerine yönelik tutumunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda da 2018 yılının Mayıs ayında Flormar şirketinde sendikalı oldukları için işten çıkarılan Flormar işçilerinin medyada nasıl temsil edildiğini konu almaktadır. Flormar işçi eylemi/direnışı 297 gün gibi uzunca bir süre devam ederken medyanın işçi sınıfının hak arama odaklı mücadelesine nasıl bir perspektifle baktığı, güç/iktidar odaklarının haber metinleri içinde nasıl inşa edildiği ve neoliberal politikaların medya üzerinde etkili olup olmadığı bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır.

Eylemin Oluşumu ve Nedenleri

İtalya'nın Milano kentinde 1950'li yıllarda kurulan Flormar şirketi, adını kurucusunun ikiz kızları Floridita and Maria'nın ön isimlerinin birleştirilmesinden almıştır. Flormar kozmetik ve güzellik markasının üretimi 1970'li yıllarda İstanbul'a taşınmış ve burada Kosan Kozmetik şirketi bünyesinde yapılan üretim gittikçe büyüyerek seksenden fazla ülkeyi kapsamıştır. Kosan Kozmetik, 2012 yılına gelindiğinde ise Groupe Rocher bünyesine katılmıştır. Flormar şirketi Türkiye'nin ilk beş yüz ihracatçı firması arasında yer almaktadır (Flormar, 2024; Groupe-rocher, 2024).

Küresel çapta bir kozmetik ürün şirketi olan Flormar'da yaşanan işçi grevi ise işçilerin sendikalaşma talepleri üzerine işten çıkarılmasına bir tepki olarak gelişmiştir. Flormar'ın Gebze Organize Sanayi Bölgesi fabrikasında çalışan işçiler, daha iyi çalışma koşulları için 2018 yılının Ocak ayında Petrol-İş Sendikası'na üye olmuştur. Sendikanın da işyerinde çoğunluğu sağlayıp yetki belgesi alarak işçilere yönelik hak talebinde bulunması üzerine işçiler işten çıkarılmaya başlamıştır. Bunun üzerine 15 Mayıs 2018 tarihinden itibaren çoğu kadın 132 sendikalı işçi çalıştıkları fabrikanın önünde direnişe başlamış ve işçilerin direnişi 297 gün sürmüştür. İşçilerle dayanışmak için ülke genelinde eylem ve etkinlikler yapılmıştır. Direniş, işverenin işçilere önerdiği teklifin kabul edilmesiyle 8 Mart 2019 tarihinde sonlandırılmıştır. İşverenin teklifi, işçilere tüm yasal haklarını, boşta

geçen süre ücretini ve sendikal tazminat davasında kazanılabilecek en üst sınırdan tazminatlarını ödemedir. Anlaşma gereği işçilere tazminat ödenirken işçiler işe geri alınmamıştır. Flormar direnişi akıllarda “Flormar değil direniş güzelleştirir!” mottosuyla yer almıştır (Kadın Savunma Ağı, 2020; Petrol İş, 2019).

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, neoliberal politikaların medyadaki izdüşümlerini ortaya koymayı amaçlamakta ve bu bağlamda Flormar işçi eyleminin haber portallarındaki temsili nitel içerik çözümleme yöntemi ile incelenmektedir. Böylece haberlerin hangi portallarda, hangi sıklıkta ve hangi temalar etrafında ele alındığı ya da konulaştırılmadığı sistematik olarak sınıflandırılmıştır.

Bununla birlikte, içerik çözümlemesinden elde edilen bulguların daha derinlikli biçimde yorumlanabilmesi için, eleştirel söylem analizinin kavramsal araçlarından (örneğin Van Dijk’ın ideolojik söylem yapıları, “biz/onlar” karşıtlığı, konulaştırma vb.) yararlanılmıştır. Söylem kavramı bu noktada tek başına yöntem olarak değil, içerik çözümlemesiyle ulaşılan verileri anlamlandırmaya yardımcı olan kuramsal bir çerçeve olarak kullanılmıştır.

Bu çalışma, emek haberciliğinin neoliberal politikaların etkisiyle dijital ortamdaki haber portallarında nasıl inşa edildiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, 2018 yılında Türkiye’de en çok ziyaret edilen ve farklı sermaye gruplarını temsil eden haber portalları örneklem olarak seçilmiştir. Bunlar;

- sabah.com.tr (Kalyon Grubu),
- ahaber.com.tr (Kalyon Grubu),
- takvim.com.tr (Kalyon Grubu),
- haberturk.com (Ciner Grubu),
- bloomberght.com (Ciner Grubu)
- haber7.com (Hayat Görsel Yayıncılık),
- sozcu.com.tr (Estetik Yayıncılık),
- ntv.com.tr (Doğuş Grubu),
- memurlar.net (MN Yazılım),
- cumhuriyet.com.tr (Yeni Gün Haber Ajansı) siteleridir (Bianet, 2019).

Bu çalışmada seçilen haber portalları, Türkiye medya alanındaki farklı ideolojik eksenleri temsil etmektedir. Habertürk, NTV ve BloombergHT gibi portallar ana akım/liberal-merkez sağ çizgide konumlanmakta; büyük sermaye gruplarına bağlı olmaları nedeniyle çoğunlukla piyasa yanlısı ve merkezi bir habercilik dili üretmektedir. Sabah, A Haber, Takvim ve Haber7 ise muhafazakâr-sağ/ iktidar yanlısı medya grubunda değerlendirilmekte ve hükümet politikalarıyla uyumlu bir söylem geliştirmektedir. Cumhuriyet muhalif/sol çizgide; Sözcü ise muhalif/seküler-popülist bir çizgide değerlendirilmektedir. Burada muhaliflik

hükümetin politikalarına yönelik mesafeli ve eleştirel bir tutum olarak ele alınmaktadır. Memurlar.net ise mesleki-odaklı yapısıyla diğerlerinden ayrışmakta, özellikle kamu çalışanları ve bürokrasiye yönelik içerikler sunmaktadır. Bununla birlikte bu portalın yayın çizgisinin de genel olarak hükümet yanlısı bir perspektif izlediği değerlendirilmektedir. Bu çeşitlilik, Flormar işçi eyleminin farklı ideolojik perspektiflerdeki temsiline dair karşılaştırmalı bir zemin sağlamakla birlikte Türkiye’de 2018 yılının en çok ziyaret edilen on haber portalının büyük ölçüde neoliberal politikalarla uyumlu, piyasa yanlısı bir habercilik çizgisine sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Veriler, bu portalların dijital arşivlerinde “Flormar,” “Flormar işçi eylemi” ve “Flormar direnişi” anahtar kelimeleri kullanılarak toplanmıştır. Çalışma, Flormar işçi eyleminin başladığı 15 Mayıs 2018 ile sona erdiği 8 Mart 2019 tarihleri arasında yayınlanan haberlerle sınırlıdır. Bu kuramsal ve yöntemsel çerçeve ışığında Flormar işçi eyleminin seçilen haber portallarındaki temsiline ilişkin bulgulara geçilecektir

Bulgular

Haber Sayılarına İlişkin Bulgular

Gazetelerde ve haber portallarında yer alan haber sayıları, ilgili olayın kamuoyunda ne ölçüde önemsendiğini ve gündeme taşındığını göstermektedir. Bu bağlamda, Flormar işçi eyleminin 15 Mayıs 2018 – 8 Mart 2019 tarihleri arasında incelenen portallarda hangi sıklıkla ele alındığı bu bölümde değerlendirilmiştir.

Yapılan taramalar sonucunda, söz konusu tarih aralığında Flormar işçi eylemini konu alan toplam 28 haber tespit edilmiştir. Bu haberlerin tamamı cumhuriyet.com.tr’de yayınlanmıştır. İnceleme kapsamına alınan diğer portallarda (sabah.com.tr, haberturk.com, haber7.com, sozcu.com.tr, ntv.com.tr, memurlar.net, ahaber.com.tr, takvim.com.tr, bloomberght.com) ise Flormar işçi eylemine dair herhangi bir haberin bulunmadığı görülmüştür.

Bu durum, sermaye gruplarına bağlı, hükümet yanlısı ana akım ve muhafazakâr portallarda işçi eylemlerinin büyük ölçüde görünmez kılındığını göstermektedir. Ancak dikkat çekici bir farklılık olarak şu söylenebilir; muhalif bir çizgide yer alan Cumhuriyet Flormar işçi eylemine görece daha geniş yer ayırırken, yine muhalif bir yayın olarak konumlanan Sözcü’de ise bu konuda herhangi bir habere rastlanmamıştır. Dolayısıyla haber sayılarındaki fark, yalnızca teknik bir veri değil; medyanın ideolojik konumlanışına ve emek hareketlerini hangi önceliklerle gündemleştirdiğine dair önemli bir göstergedir.

Tablo1. Flormar İşçi Eylemlerine Yönelik Haberlerin Gazetelere Göre Dağılımı

Haber Sitesi	Sermaye Grubu	Haber Sayısı
sabah.com.tr	Kalyon Grubu	0
ahaber.com.tr	Kalyon Grubu	0
takvim.com.tr	Kalyon Grubu	0
haberturk.com	Ciner Grubu	0
bloomberght.com	Ciner Grubu	0
ntv.com.tr	Doğuş Grubu	0
haber7.com	Hayat Görsel Yayıncılık	0
sozcu.com.tr	Estetik Yayıncılık	0
memurlar.net	MN Yazılım	0
cumhuriyet.com.tr	Yeni Gün Haber Ajansı	28

Tablo 1 incelendiğinde, sermaye gruplarına bağlı ana akım ve muhafazakâr portallarda işçi eylemlerinin büyük ölçüde görünmez kılındığı görülmektedir. Buna karşılık muhalif çizgide konumlanan Cumhuriyet, eyleme görece geniş bir yer ayırmış ve işçilerin taleplerini kamuoyuna taşıyan haberler üretmiştir. Ancak dikkat çekici bir ayrım olarak, yine muhalif bir yayın çizgisine sahip olan Sözcü'de Flormar işçi eylemine dair herhangi bir habere rastlanmamıştır. Bu durum, muhalefet içinde de farklı önceliklerin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Cumhuriyet daha çok emek ve sendikal mücadele ekseninde habercilik yaparken, Sözcü'nün muhalefet anlayışı daha çok siyasal iktidara yönelik eleştiriler ve gündelik popülist söylemler etrafında şekillenmiştir. Dolayısıyla haber sayılarındaki fark yalnızca niceliksel bir farklılık değil, aynı zamanda medyanın ideolojik konumlanışıyla ve muhalif hattın kendi içindeki çeşitliliğiyle doğrudan ilişkili bir göstergedir.

Bu anlamda Flormar işçi eylemine yönelik haberlerin en çok muhalif/sol çizgide konumlanan Cumhuriyet gazetesinde yer aldığı görülmektedir. Özellikle de Cumhuriyet'te çıkan haber sayısının fazlalığı, gazetenin emek mücadelesine ilgi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Buna karşılık sermaye gruplarına bağlı ana akım (NTV, Habertürk, BloombergHT) ve muhafazakâr/sağ (Sabah, Takvim, A Haber, Haber7, Türkiye Gazetesi vb.), iktidar yanlısı (memurlar.net) portallarında eyleme ilişkin herhangi bir habere rastlanmamıştır. Dikkat çekici bir durum olarak muhalif kimliğiyle bilinen Sözcü'de de Flormar işçi eylemine ilişkin haber bulunmamaktadır.

Bu tablo, işçi eylemlerinin ana akım ve sağ/muhafazakâr portallarda görünmez kılındığını somut biçimde göstermektedir. Neoliberal politikaların medya sektörüne etkisi, yalnızca sahiplik yapısında değil, habere yaklaşımda da kendisini göstermekte; emek ve hak arayışı mücadelesi olan Flormar eyleminin haberleştirilmemesi ya da gündemden dışlanması, ideolojik bir tercihin sonucunu yansıtmaktadır. Ayrıca muhalif basın içinde de farklı öncelikler olduğu, Cumhuriyet'in emek eksenli bir yayın politikası izlerken Sözcü'nün bu meseleye yer vermemesiyle açıkça görülmektedir.

Haber Analizi Sonucunda Elde Edilen Bulgular

15 Mayıs 2018 - 8 Mart 2019 tarihleri arasında incelenen haber portalları arasında yalnızca Cumhuriyet, Flormar işçi eylemine yönelik düzenli haberler yayınlanmıştır. Diğer haber portallarında (Sabah, Habertürk, Haber7, Sözcü, NTV, Memurlar.net, A Haber, Takvim, BloombergHT) eyleme ilişkin herhangi bir habere rastlanmamıştır. Bu durum, tek başına, konunun büyük ölçüde ana akım ve muhafazakâr haber portalları tarafından görünmez kılındığını ortaya koymaktadır.

Cumhuriyet'in haberlerinde ise eylem, çoğunlukla işçilerin hak mücadelesi, sendikal örgütlenme ve kadın işçilerin direnişi bağlamında ele alınmıştır. Haberlerde emek eksenli bir dil kullanıldığı, işçilerin taleplerine doğrudan yer verildiği ve işverenin uygulamalarının eleştirel bir bakış açısıyla yansıtıldığı görülmektedir. Cumhuriyet'in bu tutumu, diğer portalların sessizliğiyle karşılaştırıldığında, muhalif basının emek hareketlerini görünür kılma işlevini öne çıkarmaktadır.

Eyleme hiç yer vermeyen portallar açısından ise bu sessizlik, neoliberal medya düzeninde sermaye gruplarının çıkarlarıyla uyumlu bir editoryal tercih olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla haberlerin niceliksel dağılımı, yalnızca teknik bir veri değil, aynı zamanda medyanın politik konumlanışını yansıtan bir göstergedir.

Haberlerdeki Aktörler ve Ana Konular

Haberdeki aktör ya da aktörlerin kim ya da kimler olduğu ve ana konuların nasıl şekillendiği kendini en belirgin olarak haber başlıklarında göstermektedir. Cumhuriyet'in haberlerinde öne çıkan aktörler işçiler, sendika temsilcileri ve kadın örgütleridir. İşçiler direnişin öznesi olarak doğrudan haber metinlerine dahil edilmiştir. Haberin merkezinde genellikle işçilerin talepleri ve yaşadıkları mağduriyet yer almakta, işveren tarafı ise çoğunlukla olumsuz bir bağlamda aktarılmaktadır.

Ana konular arasında “kadın emeği”, “sendikal haklar”, “direnişin süresi” ve “emek mücadelesinin sembolik önemi” öne çıkmaktadır. Cumhuriyet'in haber başlıkları incelendiğinde Flormar işçi eyleminin direniş olarak görüldüğü saptanmaktadır. “Direniş” sözcüğü 10 haberin başlığında yer almıştır. Flormar eylemini, işçi sınıfının emek sömürsüne karşı direnişi olarak ele alan gazete haber başlıklarını da bu perspektifle inşa etmiştir.

Cumhuriyet'in "direniş" temasını başlığına taşıdığı haber başlıkları şunlardır: "Flormar işçisi direniyor: Hiçbir fondöten bunu kapatamaz" (Cumhuriyet, 28.05.2018), İşten atılan Flormar işçileri direniyor (Cumhuriyet, 29.05.2018), "Emek, direniş, sevgi" (Cumhuriyet, 14.06.2018), Flormar direnişi 80. gününde (Cumhuriyet, 02.08.2018), Direnenler (Cumhuriyet, 24.12.2018), Direnişte 260 gün (Cumhuriyet, 31.01.2019), Direnişin şiiri (Cumhuriyet, 15.02.2019), Flormar direnişine destek ziyareti (Cumhuriyet, 22.02.2019), Direnen Kadınlar Kazandı (Cumhuriyet, 09.03.2019).

Cumhuriyet'in ana olaya ilişkin başlıkları incelendiğinde gazete başlıklarının işçilerin lehine bir tutum göstererek kapandığı görülmektedir. Bazı haberlerinde doğrudan işçilerin talepleri gazetenin kendi ağzından yansıtılmıştır. "Flormar işçisi direniyor: Hiçbir fondöten bunu kapatamaz" (Cumhuriyet, 28.05.2018), "Onlar istiyor, yapacak" (Cumhuriyet, 29.05.2018), "Kavgayı patron çıkarıyor" (Cumhuriyet, 06.06.2018), "Emek, direniş, sevgi" (Cumhuriyet, 14.06.2018), "Direnenler" (Cumhuriyet, 24.12.2018), "İşçi kimdir ezilendir" (Cumhuriyet, 24.12.2018). Bu durum Cumhuriyet'in işçilerin lehine açık bir tutum aldığını göstermektedir.

Haber başlıklarında dikkati çeken bir diğer vurguda Flormar eyleminde işten atılan işçilerin çoğunlukla kadın olmasından kaynaklı kadın dernek ve örgütlerinin haber başlıklarında kendine yer bulmasıdır. *Kadınlardan Flormar işçisine destek* (Cumhuriyet, 10.06.2018), *Kadınlardan Flormar işçilerine destek* (Cumhuriyet, 04.07.2018), *Kadın işçilerden dayanışma* (Cumhuriyet, 12.09.2018), *Kadın inarsa* (Cumhuriyet, 24.12.2018), *Kadınlar birlikte güçlü* (Cumhuriyet, 07.01.2019), *Direnen Kadınlar Kazandı* (Cumhuriyet, 09.03.2019).

Araştırmada dikkati çeken bir diğer vurgu da Cumhuriyet gazetesindeki haberlerde hem işçi sınıfına ilişkin hem de hak mücadelesine ilişkin başlıkların görülmesidir. "Kavgayı patron çıkarıyor" (Cumhuriyet, 06.06.2018), "Sınıf"tan kaçış yok (Cumhuriyet, 10.06.2018), Örnek Mücadele (Cumhuriyet, 14.12.2018), İşçi kimdir ezilendir (Cumhuriyet, 24.12.2018), Bitmeyen kavga (Cumhuriyet, 24.12.2018), Hakkımızı kimselere vermeyiz (07.01.2019), Direnen Kadınlar Kazandı (09.03.2019).

Bu anlamda kullanılan haber başlıklarının haberin nasıl bir giriş ve gelişme aşamasından geçeceğine yönelik ipuçları verildiği de söylenebilir. Haber girişleri ve gövdesinde kullanılan ifadeler başlığı tamamlar niteliktedir.

Kelime Seçimleri ve Cümle Yapıları

Yaşanan olaylar haberleştirilirken seçilen kelimeler, kişi ve eylemlerin tanımlanmasında tercih edilen ifade biçimleri gazetelerin ideolojik yapılanmaları ile bağlantılıdır. Cümlelerin aktif/pasif yapıda kurulmasının ideolojik olarak belli kodları ifade ettiği de bilinmektedir. Haberdeki özneler hakkında kurulan ya da onların açıklamalarının aktarıldığı cümlelerin aktif yapıda kurulması muhabirin/gazetenin bu düşünceleri onayladığı anlamının çıkarılabileceği bir sentaktik özelliktir.

Cumhuriyet gazetesinin haber metinleri incelendiğinde işçilerin lehine bir tutumla kelime seçimlerinin oluşturulduğu görülmektedir. Cumhuriyet gazetesinin 28.05.2018 tarihli haberi bu bağlamda çözümlenecektir.

“Kozmetik üreticisi Flormar’da sendikalı oldukları için işten atılan 120 kadın emekçi, direnişin 14. günde Gebze’deki fabrika önünde işvereni kararını geri alması konusunda uyardı” (Cumhuriyet, 28.05.2018). Burada “atılan”, “direniş”, “uyardı” sözcüklerinin haberin girişinde kullanıldığı görülmektedir. Burada öznenin işçiler olduğu ve etken bir biçimde ele alındığı belirtilmelidir. İlgili haberde dikkat çeken bir diğer noktada hem sendika temsilcilerinin hem de işçilerin ifadelerine sıklıkla metinde yer verilmesidir. Haberde işçilerin ifadelerine de yoğun bir biçimde yer verildiği görülmektedir.

Fabrika önünde direnen kadınlar, işten atılma gerekçelerini ve taleplerini Cumhuriyet’e anlattı. İnsanca bir yaşam ve emeklerinin sömürülmemesi için sendikalı olduklarını söyleyen Yasemin Salihoğlu, “Buradaki direnişimizi ilk günkü gibi sürdürüyoruz. Sendikalı olmak istedikten sonra işveren çevik kuvvet eşliğinde bize sanki bir teröristmişiz gibi davranarak yangın kapılarından dışarı attırdı. Bizim tek isteğimiz işimize geri dönmek ve iş güvencemizin sağlanması. Burada asgari ücrete çalışıyoruz. Biz sadece emeğimizin karşılığını istiyoruz. Bunun içinde mücadelemiz sonuna kadar sürecek. Flormar reklamlarında ‘Biz istersek yaparız’ diyor. Biz de diyoruz ki kadınlar isterse halaylarla bu fabrikaya girer ve öyle de olacak” diyor.

Haber Yasemin Salihoğlu adlı işçinin yanı sıra iki işçinin de sözlerine yer vererek devam etmiştir. Haberde özneler net bir biçimde ifade edilmiş etken çatılı yüklemeler kullanılmıştır. Cumhuriyet gazetesinin diğer haberlerinde de benzer bir yöntemin izlendiğini söyleyebilmek mümkündür.

Sonuç ve Değerlendirme

Neoliberal politikaların yükselişi, medya alanında köklü dönüşümlere neden olmuş, habercilik pratiklerini doğrudan etkilemiştir. Özelleştirme politikaları, medya sahipliğinin sermaye gruplarının elinde yoğunlaşmasına yol açmış; medya, “kamusal sorumluluk” alanı olmaktan ziyade “ticari işletme” mantığı ile yönetilen bir sektör haline gelmiştir. Haber, bilgi verme ve kamuyu bilgilendirme işlevinin ötesine geçerek bir “meta”ya dönüşmüş; haberin seçimi, sunumu ve görünürlüğü giderek daha fazla iktidar ve sermaye odaklarının çıkarlarına bağlı biçimde şekillenmiştir. Bu dönüşüm, emek mücadelesi ve işçi eylemleri gibi kamusal açıdan kritik meselelerin medya gündeminde marjinalleştirilmesine ya da tamamen görünmez kılınmasına zemin hazırlamıştır.

Bu çalışmada, söz konusu dönüşümün pratikte nasıl işlediğini ortaya koyabilmek amacıyla 15 Mayıs 2018’de başlayıp 8 Mart 2019’da sona eren ve toplamda 297 gün süren Flormar işçi eylemi örnek olay olarak seçilmiştir. Çalışmada incelenen haber portallarının internet sayfalarında yapılan taramada dikkat çekici bir tablo

ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet, eyleme ilişkin toplam 28 haber yayımlamış ve konuyu emek mücadelesi bağlamında görünür kılmıştır. Buna karşılık Sabah, Yeni Asya, Yeni Şafak, Sözcü, Habertürk, Haber7, NTV, Memurlar.net, A Haber, Takvim ve Bloomberg HT gibi ana akım, liberal ya da muhafazakâr çizgide yayın yapan portallarda Flormar eylemine ilişkin tek bir habere dahi rastlanmamıştır.

Bu tablo, medyanın ideolojik konumlanması ile haber seçimi arasındaki bağı doğrudan göstermektedir. Cumhuriyet, sol/sosyal demokrat bir çizgide emek hareketine alan açarken, diğer portallar-farklı düzeylerde ana akım, liberal ya da muhafazakâr yönelimlere sahip olmalarına rağmen- işçi mücadelesini tamamen görmezden gelmiştir. Burada özellikle Sözcü örneği dikkat çekicidir. Muhalif ve milliyetçi bir çizgide konumlanan Sözcü, iktidara karşı eleştirel tutumuna rağmen Flormar işçi eylemini gündemine almamıştır. Bu durum, medyadaki muhalif çizginin emek hareketleri söz konusu olduğunda mutlak bir dayanışma üretmediğini; muhalifliğin daha çok siyasal iktidara yönelik eleştirilerle sınırlı kalabildiğini göstermektedir. Böylece, Sözcü örneği, emek temsili açısından muhalif medyanın da sınırlılıklarını açığa çıkarmaktadır.

Neoliberal politikaların medya üzerindeki etkisi bu farklı tutumlarda açıkça görülebilir. Sermaye gruplarına bağlı veya iktidar yanlısı gazeteler, sermaye ile emek arasındaki gerilimde sermaye lehine konumlanmakta; işçilerin hak arayışlarını görünmezleştirerek bu durumu doğallaştırmaktadır. Sözcü gibi muhalif görünümlü haber portallarında ise sermaye-emek çelişkisi doğrudan bir haber değeri yaratmamakta, muhalefet çizgisi çoğunlukla siyasal iktidarın eleştirisiyle sınırlı kalmaktadır. Böylece, emek hareketleri yalnızca belirli ideolojik pozisyonlara sahip (örneğin sol/sosyalist) medya portallarının gündeminde yer bulabilmektedir.

Bu çalışmada Flormar işçi eylemine dair haberlerin yalnızca Cumhuriyet'te düzenli biçimde yer alması ve diğer incelenen portallarda ise hiç haber yapılmaması ilk bakışta "tek kaynaklılık" gibi bir duruma yol açıyormuş gibi gözükse de, bu durum bulgunun kendisidir. Çünkü söylem, yalnızca var olan metinlerden değil, aynı zamanda sistematik sessizlik ve dışlama pratiklerinden de oluşur. Dolayısıyla, diğer medya portallarındaki yokluk, medyanın emek eylemlerini görünmez kılma biçiminin göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, Flormar işçi eylemi örneği, Türkiye'de medyanın emek temsili konusunda ciddi bir yapısal sorununun bulunduğunu göstermektedir. Sol/sosyal demokrat eğilimli Cumhuriyet işçilerin mücadelesini görünür kılmış; buna karşılık ana akım ve sağ/muhafazakâr çizgideki haber portalları eylemi ya görmezden gelmiş ya da bilinçli olarak dışarıda bırakmıştır. Sözcü gibi muhalif çizgide konumlanan haber portalı ise emek hareketlerine karşı sessiz kalmıştır. Bu tablo, çalışmanın temel varsayımını doğrular niteliktedir: Türkiye'de medya, neoliberal politikaların etkisiyle emek haberlerini ya görünmez kılmakta ya da ideolojik yönelimiyle uyumlu biçimde sınırlı çerçevelere hapsetmektedir. Ancak, muhalif/

seküler-popülist çizgide konumlanan Sözcü'nün, iktidara yönelik eleştirel tavırlarına rağmen emek temalı haberleri gündemleştirmemesi, bu varsayımı tamamlayan ve farklılaşmayı ortaya koyan bir unsur olarak dikkat çekmektedir.

Kaynakça

- Adaklı, G. (2006) Türkiye'de Medya Endüstrisi Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Adaklı, G. (2010) "Neoliberalizm ve Medya: Dünyada ve Türkiye'de Medya Endüstrisinin Dönüşümü", *Mülkiye*, 34, 269, 67-84.
- Akça, İ. (2004) "Küreselleşme ve Emek Stratejisi: Toplumsal Hareket Sendikacılığına Doğru", *Eğitim Bilim Toplum*, 2, 5, 4-22.
- Althusser, L. (2002) *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Amable, B. (2011) "Morals and politics in the ideology of neo-liberalism", *Socio-Economic Review*, 9, 1, 3-30.
- Aydın, N. (2019) "İşçi Sınıfı Mücadelesi ve Alternatif Medya: emek.org.tr Örneğinin Çözümlemesi", *İNİF*, 4, 1, 101-129.
- Aydın, N. ve Dağtaş, E. (2022) "İşçi Sınıfı ve Mücadelesinin Post-modernist Reddinin Medyadaki Yansıması: THY Grevi ve Cerattepe Direnişi Örneklerinin Karşılaştırılması", *Mülkiye*, 46, 2, 407-448.
- Aydın, U. U. (2015) (der.) *Neoliberal Muhafazakar Medya*, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi, 31-66.
- Basmacı, G. (2021) "Soma ve Ermenek Maden İşçilerinin Eylemlerinin İnternet Gazetelerinde Sunumu", *İNİF*, 6, 1, 271-284.
- Bek, M. G. (2010) "Karşılaştırmalı Persektiften Türkiye'de Medya Sistemi", *Mülkiye*, 34, 269, 101-127.
- Beniger, J. R. (1986) *The Control Revolution*, London: Harvard University Press.
- Bianet (2019). *Medya Sahipliği Raporu 2018-2019*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Bulut, Ç. K. (2019) *Sınıfın Sınırlarında Gazeteciler ve Proleterleşme*, İstanbul: Nota Bene Yayınları.
- Bulut, M. (2003) "1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye'de Devletçiliğe Geçiş", *Bilgi*, 26, 77-101.
- Castells, M. (2009) *Communication Power*, Oxford: Oxford University Press.
- Chomsky, N ve Herman, E. S. (2002) *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*, London: Pantheon Books.
- Cowar, R. ve Ellis, J. (1985) *Dil ve Maddecilik*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cammaerts, B. ve Calabrese, A. (2011) "Creative imagination: A post-neoliberal order in media and communication regulation?", *Continuum*, 25, 1, 1-4.
- Compton, J. ve Dyer-Witheford, N. (2014) "Prolegomenon to a theory of slump media", *Media, Culture & Society*, 36, 8, 1196-1206.
- Çımrın, F. K. (2009) "Küreselleşme, Neoliberalizm ve Refah Devleti İlişkisi Üzerine", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 23, 195-204.
- Çoban, S. ve Çoban, E. T. (2016) "İşçi Hareketleri ve Sendikacılığın Medya'da Sunumu: Bir Örnek Tekel Eylemleri", *Akdeniz İletişim*, 25, 271-294.
- Dumenil, G. ve Levy, D. (2008) (der.) *Neoliberalizm: Muhafif Bir Seçki*, İstanbul: Yordam Kitap, 25-42.
- Duran, R. (2015) (der.) *Neoliberal Muhafazakar Medya*, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi, 19-31.
- Dursun, Ç. (2001) *TV Haberlerinde İdeoloji*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Dursun, Ç. (2004) (der.) *Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi*, Ankara: Elips Kitabevi, 309-355.

- Erdoğan, E. ve Ak, M. Z. (2003) "Neoliberal Ekonomik Dönüşüm ve Sendikalar", Kamu-İş: İş Hukuku ve İktisat, 9, 2, 2-14.
- Erdoğan, İ. (1997) İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş, Ankara: İmge Kitabevi.
- Fairclough, N. ve Wodak, R. (1997) (der.) Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction, London: Sage, 258-284.
- Fenton, N. (2011) "Deregulation or democracy? New media, news, neoliberalism and the public interest", Continuum, 25, 1, 63-72.
- Flormar (2024) <https://www.flormar.com.tr/biz-kimiz/>, Erişim Tarihi: 01.11.2024.
- Fowler, R. (1991) Discourse and Ideology in the Press, London: Routledge.
- Gavin, N. T. (2007) Press and Television in British Politics, New York: Palgrave Macmillan.
- Geray, H. (2005a) (der.) İletişim Ağlarının Ekonomisi, Ankara: Siyasal Kitabevi, 9-35.
- Geray, H. (2005b) (der.) İletişim Ağlarının Ekonomisi, Ankara: Siyasal Kitabevi, 35-59. GMG (Glasgow Media Group). (1976) "Bad News", Theory and Society, 3, 1, 339-363.
- Gramsci, A. (1986) Hapishane Defterleri, İstanbul: Onur Yayınları.
- Groupe-rocher (2024) <https://groupe-rocher.com/en/brands/flormar>. Erişim Tarihi: 01.11.2024.
- Gül, S. S. (2006) Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa! Yeni Liberalizm ve Muhafazakarlık Kısacasında Refah Devleti, Ankara: Ebabil Yayınları.
- Güzelsarı, S. (2003) "Küresel Kapitalizmin 'Anayasası': GATS", Praksis, 9, 117-143.
- Harvey, D. (2005) Neoliberalizmin Kısa Tarihi, İstanbul: Sel Yayınları.
- Holladay, H. W. (2019) (der.) Neoliberalism and the Media, New York: Routledge, 192-209. İnal, A. (1996) Haberi Okumak, İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Jessop, B. (2005) Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jessop, B. (2009) Kapitalist Devletin Geleceği, Ankara: Epos Yayınları. Kadın Savunma Ağı (2020) <https://kadinsavunmasi.org/kadin-isciler-yeter-artik-dediginde-tarihteki-kadin-grevleri/>. Erişim Tarihi : 05.06.2024.
- Marks, K. ve Engels, F. (2004) Alman İdeolojisi, Ankara: Sol Yayınları.
- Marinov, R. (2020) "Neoliberal rationality and the consumption of biased news: theorizing the neoliberal subjectivation of news media audiences", Critical Studies in Media Communication, 37, 1, 1-14.
- McChesney, R. W. (1999) Rich Media, Poor Democracy: Communication Politics in Dubious Times, New York: University of Illinois Press.
- Meyers, M. (2019) (der.) Neoliberalism and the Media, New York: Routledge, 1-19.
- Miller, T. (2007) Cultural Citizenship: Cosmopolitanism, Consumerism, and Television in a Neoliberal Age, Philadelphia: Temple University Press.
- Oskay, Ü. (2003) (der.) Söylem ve İdeoloji, İstanbul: Su Yayınları, 9-13.
- Özer, Ö. (2011) Haber Söylem İdeoloji: Eleştirel Haber Çözümlemeleri, Konya: LiteraTürk Yayınları.
- Özsever, A. (2004) Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci, Ankara: İmge Kitabevi. Palley, T. I. (2008) (der.) Neoliberalizm: Muhafız Bir Seçki, İstanbul: Yordam Kitap, 42-59.
- Petrol İş (2019) <https://www.petrol-is.org.tr/haber/direnisin-simgesi-flormar-iscisi-kazandi-dayanisma-kazandi-12310>. Erişim Tarihi: 22.06.2024.
- Portelli, H. (1982) Gramsci ve Tarihsel Blok, Savaş Yayınları.

- Preston, P. ve Silke, H. (2011) "Market 'realities': De-coding neoliberal ideology and media discourses", *Australian Journal of Communication*, 38, 3, 47-64.
- Roberts, J. M. (2014) *New Media and Public Activism*, Bristol: Policy Press.
- Toktaş, S. (2010) "1980 Sonrası Değişen Medya Ortamında Gazeteci: Zanaatkar mı, Profesyonel mi?", *Mülkiye Dergisi*, 34, 269, 147-171.
- Tourangeau, W. (2018) "Power, discourse, and news media: Examining Canada's GM alfalfa protests", *Geoforum; Journal of Physical, Human, and Regional Geosciences*, 91, 117-126.
- Törenli, N. (2004) *Enformasyon Toplumu ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Sönmez, M. (2003) (der.) *Türkiye'de Gazetecilik Eleştirel Bir Yaklaşım*, Ankara: ÇGD Yayınları, 107-132.
- Sönmez, M. (2010) "Medyada İstanbul İktidarı", *Mülkiye Dergisi*, 34, 269, 85-101.
- Sözen, E. (2017) *Söylem Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/ Güç ve Refleksivite*, İstanbul: Profil Kitap.
- Şen, F. ve Avşar, Z. (2012) "Türkiye'de Neoliberal Politikaların Haber Medyasına Yansımaları: Anaakım Medyanın Ekonomi Haberleri Üzerine Bir İnceleme", *İletişim Kuram ve Araştırma*, 35, 42-60.
- Van Dijk, T. A. (2003) (der.) *Söylem ve İdeoloji*, İstanbul: Su Yayınları, 9-13.
- Voloşinov, V. N. (2001) *Marksizm ve Dil Felsefesi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Yurdakul, Ş. (2016) "İngiliz Kültürel Çalışmalar Perspektifinden İşçi Sınıf Kültürünün Direnme Alanı Olarak Alternatif Medya: Sendika.Org Örneği", Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi.